

ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ В НАТУРІ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ПОТОЦЬКИЙ Микола Юрійович - кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу організації судового захисту прав Державного підприємства «Український інститут промислової власності», адвокат

Проанализирован такой способ защиты прав интеллектуальной собственности субъектов хозяйствования, как выполнение обязательств в натуре. Определены договоры в сфере интеллектуальной собственности, предмет которых позволяет применить такой способ защиты прав как выполнение обязательств в натуре.

Ключові слова: договір, право інтелектуальної власності, виконання обов'язку, суб'єкт господарювання.

Постановка проблеми

Право інтелектуальної власності набуло значення визначальної складової сучасного конкурентоспроможного підприємництва. Більше того, права інтелектуальної власності стають цінним активом, операції з якими перетворюються у прибутковий бізнес, формуючи ринок інтелектуальної власності.

Договірне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності передбачає укладання як договорів про розпоряджання правами, так і договорів, які регулюють відносини створення об'єкта права інтелектуальної власності, чи виконання робіт, у результаті яких може бути створено такий об'єкт.

Специфіка права інтелектуальної власності, обумовлена нематеріальним характером об'єктів, визначає і особливості способів захисту прав. З огляду на зазначене, вважаємо за необхідне дослідити такий класичний спосіб захисту прав суб'єктів

господарювання, як присудження виконання обов'язку в натурі.

Аналіз останніх публікацій

Слід зазначити, що проблематика способів захисту прав інтелектуальної власності досліджувалась переважно у працях науковців-цивілістів: О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, О.В. Кохановська, О.А. Кодинець. У той же час, дослідженню способів захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання не придалося належної наукової уваги, а стосовно такого способу захисту як присудження виконання обов'язку в натурі, взагалі існувала позиція про неможливість застосування до відносин у сфері інтелектуальної власності.

Постановка завдання

Метою статті є аналіз такого способу захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, як присудження виконання обов'язку в натурі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Присудження до виконання обов'язку в натурі – один із способів захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Науковці зазначають, що цей спосіб є ефективним, коли поновити права іншим чином просто неможливо, наприклад, у випадку порушення зобов'язань щодо поставки унікального несерійного обладнання.

Примусове виконання обов'язку в натурі являється також одним із способів захисту цивільних прав та обов'язків. Як зазначає О.В.Дзера, цей спосіб застосовується у тих випадках, коли відповідач зобов'язаний був вчинити певні дії стосовно позивача, але відмовився або уникає можливості виконати свій обов'язок. Тобто цей спосіб захисту застосовується за наявності зобов'язальних правовідносин між позивачем та відповідачем. Він може мати місце при невиконанні обов'язку сплатити кошти за виконану роботу (за договором підряду), передати річ кредитору (за договорами купівлі-продажу, міни, поставки, дарування з обов'язком передати річ у майбутньому), виконати роботи чи надати послуги (за договорами про виконання робіт та надання послуг) [4, с. 40].

За загальним правилом, зобов'язання повинне виконуватись у натурі. Однак, як звертає увагу А.Г. Ярема, примусове виконання обов'язку в натурі відповідно до статті 620 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) є можливим далеко не завжди. Дещо більш широкі можливості для цього дає частина п'ята статті 226 Господарського кодексу України (далі – ГК України), яка допускає можливість відібрання у боржника, що не виконує відповідного зобов'язання, та передання кредиторів речей, визначених не тільки індивідуальними, а й родовими ознаками. В інших випадках законодавчих перешкод для захисту цивільного права способом присудження до виконання обов'язку в натурі також не існує. Але стаття 76 Закону «Про виконавче провадження» встановлює, що у разі неможливості виконання судового рішення без участі боржника виконавчий документ повертається до суду чи іншого органу, який видав виконавчий документ, тобто допускається можливість невиконання судового рішення. [12, с. 14].

Стаття 621 ЦК України передбачає, що у разі невиконання боржником для кредитора певної роботи чи ненадання йому послуги кредитор має право виконати цю роботу власними силами або доручити її виконання чи надання послуги третій особі і вимагати від боржника відшкодування

збитків, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання. Тут також не встановлюється відповідальність, тому така вимога кредитора підлягає задоволенню незалежно від вини боржника. Зазначена стаття дає кредиторів можливість, по-перше, досягти цілі виконання зобов'язання в натурі, по-друге, захистити свої майнові права, поклавши на боржника обов'язок відшкодувати збитки [12, с. 29].

Примушування до виконання обов'язку в натурі нерідко називають реальним виконанням. С.В. Бондаренко підкреслює, що, як самостійний спосіб захисту цивільних прав, він характеризується тим, що порушник за вимогою потерпілого повинен реально виконати ті дії, які він зобов'язаний виконати за договором, який укладено між сторонами. Реалізації зазначеного способу в галузі захисту авторського права і суміжних прав може бути застосована, наприклад, коли власника твору образотворчого мистецтва, який перешкоджає здійсненню авторських прав творця твору, може бути примушено до надання автору реальної можливості для реалізації прав тощо [3, с. 218].

Як уже зазначалось, присудження до виконання обов'язку в натурі застосовується за наявності зобов'язальних правовідносин між контрагентами. Оскільки ГК України, неодноразово вживаючи термін господарський договір, не містить визначення його поняття (так само, як і визначення загального поняття «договір»), це визначення В.С. Щербина сформулює, виходячи з загального визначення поняття «договір», встановленого у статті 626 ЦК України, з урахуванням особливостей, властивих господарському договору.

Отже, господарський договір – це домовленість суб'єкта господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарювання [11, с. 295].

Господарський договір згідно із законом співвідноситься з юридичною категорією господарського зобов'язання.

Так, майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями (частина перша стаття 179 ГК України) [1].

Відповідно, можна визначити, що господарський договір у сфері інтелектуальної власності – це домовленість суб'єкта господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері інтелектуальної власності.

Як відомо, право інтелектуальної власності – право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів інтелектуальної власності визначається ЦК України та іншим законом [2].

Р.Б.Шишка наголошує, що є декілька правових інструментів, за допомогою яких особисті немайнові права можуть бути перетворені у майнові вимоги. Є декілька можливостей: перша – оплатна передача інтелектуальних майнових прав іншим особам на підставі договору для комерційної експлуатації способом введення в комерційний обіг, а також укладення договору автором із роботодавцем щодо гідної винагороди у разі отримання охороноздатного творчого результату; друга вимога відшкодування заподіяних контрафактним порушенням майнових прав збитків; третя – участь у конкурсі й отримання оголошеної премії; четверта – безпосередня вказівка закону; п'ята – рішення суду. Інших легальних засобів трансформації особистих немайнових прав у майнові немає. Іншими словами, особисті немайнові права, що пов'язані з майновими, на сьогоднішній день практично відсутні. Їх можна реалізувати лише через інші правочини [10, с. 63].

Цивільне законодавство України визначило самостійне місце договорів у сфері інтелектуальної власності в системі договірних зобов'язань. Так, у статті 1107 ЦК України говориться, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [2].

Щодо п'ятого пункту статті 1107 ЦК України, то до інших договорів А.І. Кубах відносить, зокрема, договір про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені при виконанні службових обов'язків або окремого доручення роботодавця, договір між творцем (творцями) і роботодавцем про передання права на одержання охоронного документа на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, договір між роботодавцем і творцем про винагороду, договір між співавторами про вклад у створення об'єкта права інтелектуальної власності й розподіл винагороди [6, с. 95].

О.О. Тверезенко серед інших договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності відносить, зокрема, такі:

- договір про передачу майнових прав інтелектуальної власності у співвласність від одного співвласника до іншого співвласника;
- договір застави майнових прав інтелектуальної власності (частина третя стаття 424 ЦК України) [9, с.115].

На думку В. С. Дмитришина, за загальною правовою природою усі правочини щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності можна поділити на правочини, згідно із якими відчужують-

ся майнові права інтелектуальної власності (або частина таких прав), тобто повністю передаються такі права та правочини, згідно із якими передаються майнові права інтелектуальної власності (або частина таких прав) у тимчасове користування (ліцензія та ліцензійний договір). При цьому В. С. Дмитришин до договорів щодо відчуження майнових прав інтелектуальної власності відносить:

- договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- договір щодо передавання майнових прав на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору;
- договір щодо передавання майнових прав на об'єкт, створений на замовлення;
- установчі договори щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності як внесків до статутного фонду господарських товариств;
- договір застави [5, с. 43].

Крім того, до договорів у сфері інтелектуальної власності належать також договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт та договір комерційної концесії (франчайзинг), хоча зазначені договори і виділені в окремі глави (глава 62 та 76 ЦК України та глава 16 ГК України).

У свою чергу, О.О. Тверезенко пропонує таку класифікацію договорів у сфері інтелектуальної власності, залежно від правових наслідків, досягнення таких прагнуть учасники відносин:

1) договори щодо створення об'єктів інтелектуальної власності (договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт);

2) договори щодо надання прав на використання об'єктів інтелектуальної власності (ліцензійні договори, договір комерційної концесії (франчайзингу));

3) договори щодо передавання (відчуження) майнових прав (договори про передавання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності, договори про розподіл майнових прав інтелектуальної власності

на службові об'єкти інтелектуальної власності тощо);

4) забезпечувальні договори (договір застави майнових прав інтелектуальної власності);

5) договори щодо управління майновими правами у сфері інтелектуальної власності (договір про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав; договір між організацією колективного управління та особою, яка використовує об'єкти авторського права і суміжних прав; договір про виплату відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах та відеограмах; договір про виплату винагороди за використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань) [9, с.118].

Розглянемо детальніше деякі з них. У ЦК України відбулося розширення сфери застосування ліцензійного договору. Якщо в спеціальному законодавстві про інтелектуальну власність розрізняється авторський договір у сфері авторського права і ліцензійний договір у сфері промислової власності, то ЦК України закріплює універсальну конструкцію ліцензійного договору, що застосовується як до об'єктів авторського права, так і до об'єктів промислової власності. Основна юридична мета цього договору полягає у наданні дозволу (видачі ліцензії) на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір є одним із варіантів оформлення ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності (частина друга статті 1108 ЦК України). Отже, положення статті 1108 ЦК України про ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності повинні застосовуватися і до ліцензійних договорів [6, с.96].

За договором про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, яка має виключні майнові права) передає другій стороні частково або в повному складі ці права від-

повідно до закону і на визначених договірних умовах. Цей договір спрямований на передачу всіх чи частини виключних майнових прав інтелектуальної власності особою, якій такі права належать, іншій особі. Це відрізняє розглядуваний договір від ліцензійного договору. Останній передбачає надання ліцензіату дозволу на використання відповідного об'єкта. При цьому ліцензіар зберігає право використовувати відповідний об'єкт, у тому числі у сфері, обмеженій дією ліцензії. Ліцензійний договір має строковий характер – після закінчення строку ліцензійного договору ліцензіат втрачає право використовувати об'єкт права інтелектуальної власності. На відміну від цього, договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності передбачає безповоротну передачу, іншими словами – відчуження, виключних майнових прав інтелектуальної власності іншій особі. У свою чергу, особа, яка передала відповідні виключні права інтелектуальної власності за договором, перестає бути суб'єктом переданих прав [6, С.98].

Одним із видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності є договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. За цим договором одна сторона (творець – письменник, художник) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) і в установленний строк. Характерною ознакою цього договору, яка, зокрема, відрізняє його від ліцензійного договору, є те, що на момент його укладання відповідного об'єкта інтелектуальної власності ще не існує – створення цього об'єкта є одним з основних обов'язків творця [6, с.100].

За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг (стаття 1115 ЦК України).

За юридичною метою договір комер-

ційної концесії спрямований на передачу права користування комплексом прав, що належать правоволоділець. Йдеться, у першу чергу, про права на об'єкти інтелектуальної власності. Тому в структурі ЦК України положення про договір комерційної концесії розміщені поряд з нормами про договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

У цивільному законодавстві України немає переліку істотних умов договору комерційної концесії. Проте істотною умовою цього договору, як і будь-якого цивільно-правового договору, є умова про його предмет (стаття 638 ЦК України). З огляду на визначення цього договору його предметом є комплекс належних правоволоділець прав. За цією ознакою договір комерційної концесії відрізняється від ліцензійного договору, який передбачає надання дозволу на використання певного конкретного об'єкта права інтелектуальної власності.

Особливе місце в комплексі прав, що передаються за договором комерційної концесії, займають права на використання торговельної марки, комерційного найменування та комерційної таємниці. Поряд з цим, до вказаного комплексу прав можуть також входити права на використання інших об'єктів інтелектуальної власності (винаходи, промислові зразки, комп'ютерні програми, бази даних тощо) [6, с.103].

Деякі фахівці у сфері інтелектуальної власності, зокрема О. А. Підпригора, - Ю. Л. Бошицький, О. М. Мельник та - О.А. Рузакова виділяють авторські договори як самостійну групу договірних зобов'язань, що мають певні особливості. Передусім, суб'єктами цих договорів, з одного боку, завжди є автор (співавтори) або їх правонаступники, а з іншого – як правило, певна організація, що може використовувати твір, обумовленим у договорі способом [9, с.116]. Ми не будемо детально зупинятися на авторських договорах, оскільки тема нашого дослідження стосується саме суб'єктів господарювання. Однак, варто відзначити, що автор може передати право на використання свого твору

як на території України, так і за її межами будь-яким громадянам і юридичним особам, у тому числі іноземним. У більшості випадків контрагентами авторів (співавторів та їхніх правонаступників), як правило, є юридичні особи – державні, громадські, кооперативні та інші організації будь-якої форми власності, які можуть використовувати твір у той чи інший спосіб.

Існують конкретні види авторських договорів про передачу твору для використання: договір про видання або перевидання твору в оригіналі (видавничий договір); договір про депонування рукопису; договір про публічне виконання твору (постановочний договір); договір про використання твору в кінофільмі чи телевізійному фільмі (сценарний договір), у радіо- чи телевізійній передачі; договір про створення твору образотворчого мистецтва з метою публічного виставлення (договір художнього замовлення); договір про використання у промисловості твору декоративно-прикладного мистецтва тощо [7, с.184].

Сучасне суспільне виробництво не може бути ефективним без належного науково-технічного забезпечення. Тому в умовах ринкової економіки все більшого значення набувають договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності.

Науково-технічна діяльність – це науково-дослідна творчість і перетворення її результатів у безпосередню продуктивну силу. Це, безумовно, творча діяльність, спрямована на пізнання навколишнього середовища і використання накопичених знань для потреб людини. Результати цієї діяльності і становлять предмет договорів на їх створення і використання. Коло цих результатів необмежене і з розвитком науки і техніки воно, безперечно, буде розширюватися. Сьогодні – це будь-які результати наукових досліджень та їх вищі досягнення – відкриття; результати технічної творчості – винаходи, раціоналізаторські пропозиції, промислові зразки, ноу-хау, непатентовані технічні рішення, селекційні досягнення, науково-технічна інформація та інші об'єктивні результати

науково-технічної творчості людини [7, с.189].

Саме наукові організації несуть всю повноту відповідальності за реалізацію в дослідженнях і розробках перспективних вимог до технічного рівня і якості продукції (робіт і послуг), за їх відповідність світовим стандартам і конкурентоспроможність на світовому і внутрішньому ринку.

За договором на виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт виконавець зобов'язується здійснити обумовлені завданням наукові дослідження, розробити зразок нового виробу і конструкторську документацію на нього, нову технологію виробництва або інше нововведення, а замовник зобов'язується прийняти роботу й оплатити її.

Предметом договору можуть бути науково-дослідні, проектні, конструкторські і технологічні роботи, а також роботи з виготовлення, випробування і поставки дослідних зразків і партій виробів (продукції) та інші роботи за профілем діяльності наукової організації.

Якщо в процесі наукових досліджень буде виявлена неможливість досягнення очікуваних результатів, замовник зобов'язаний оплатити виконавцю витрати на ті дослідження, що були здійснені до виявлення неможливості отримання потрібних результатів [7, с.192].

В умовах ринкової економіки все більше зростає значення науково-технічної інформації – вона стає товаром і предметом договірних відносин. Своєчасна науково-технічна інформація значною, а інколи вирішальною мірою обумовлює технічний рівень і ефективність суспільного виробництва, комерційні успіхи підприємців. Саме тому відносини з інформаційного забезпечення останнім часом почали регулюватися договорами.

Інформація за своїм змістом може бути найрізноманітнішою. Предметом означених договорів є науково-технічна інформація у різних її формах і видах. Як зразок одного із таких договорів може бути договір на роботи і послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією.

Сторонами в такому договорі є, як пра-

вило, юридичні особи, але замовником може бути і громадянин. Однією зі сторін у договорі є організація – володілець цієї інформації. За цим договором замовник замовляє, а виконавець бере на себе зобов'язання забезпечити замовника інформацією і послугами відповідно до додатка, який є невід'ємною частиною договору [7, с.113].

Господарським судам підвідомчі справи у спорах, пов'язаних з використанням у господарському обороті об'єктів інтелектуальної власності, коли склад учасників спору відповідає приписам статті 1 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України). До кола підвідомчих господарському суду спорів слід відносити й спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які засвідчують право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до числа публічно-правових спорів.

Справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення (частина четверта статті 16 ГПК України). Якщо відповідне порушення здійснено поза межами України, юрисдикція господарських судів України не поширюється на відносини сторін, пов'язані з таким порушенням (навіть якщо відповідач є резидентом або має представництво в Україні).

Місце вчинення порушення визначається з урахуванням конкретних обставин, зазначених у позовній заяві. У разі коли порушення вчинено на території двох чи більше адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, областей, що входять до складу України, то розгляд справи здійснюється тим господарським судом, до якого звернувся позивач.

Якщо відповідачем або одним з відповідачів у справі виступає Державна служба інтелектуальної власності України, то справа в будь-якому разі відповідно до частини п'ятої статті 16 ГПК України під-

лягає розгляду господарським судом міста Києва, оскільки названа Державна служба є центральним органом виконавчої влади [8, с.3].

Висновки

Виходячи із наведених класифікацій договорів та їх предмету, варто зазначити, що виконанням в обов'язку натурі може вважатися вимога, зокрема, щодо: створення об'єкта права інтелектуальної власності за договором про створення за замовленням і використання такого об'єкта; передання користувачеві технічної й комерційної документації і надання іншої інформації, необхідної для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії; щодо проведення науково-дослідних, конструкторських і технологічних робіт, випробування і поставки дослідних зразків і партій виробів (продукції) відповідно до договору про створення і використання результатів науково-технічної діяльності; щодо забезпечення науково-технічною інформацією тощо.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 18, N 19-20, N 21-22. ст.144
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44. ст.356
3. Бондаренко С.В., Кожарська І.Ю. Право інтелектуальної власності: підручник. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 416 с.
4. Дзера О.В. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: НЗ4 У 2 т. – 3-є вид., перероб. і доп./За ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.І. – 832 с
5. Дмитришин В. С. Співвідношення договорів розпорядження майном та договорів розпорядження майновими правами інтелектуальної власності // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2010. – № 4 (54). – Ст. 67–74.
6. Кубах А.І. Право інтелектуаль-

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано такий спосіб захисту прав інтелектуальної власності суб'єкту господарювання як виконання обов'язку в натурі. Визначено договори у сфері інтелектуальної власності, предмет яких дозволяє застосувати такий спосіб захисту прав, як виконання обов'язку в натурі.

SUMMARY

Analyzed in such a way to protect the intellectual property rights of a business entity as the fulfillment of the obligation in kind. Defined by treaties in the field of intellectual property, the subject of which allows us to apply this method of protection as the fulfillment of the obligation in kind.

ної власності: Навч. посібник – Харків: ХНАМГ, 2008. – 149 с.

7. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності України / Під редакцією О.А. Підпригори, О.О. Підпригори. – Київ: Юрінком Інтер, 1998. – 331 с.

8. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності (Із змінами і доповненнями, внесеними постановами пленуму Вищого господарського суду України від 16 січня 2013 року № 3, від 29 травня 2013 року № 9) // Постанова Пленуму ВГСУ від 17 жовтня 2012 року м. Київ № 12. – 44 с.

9. Тверезенко О. О. Класифікація договорів у сфері інтелектуальної власності // Ст.112-118.

10. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: Монографія. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 368 с.

11. Щербина В.С. Господарське право : підручник / В.С.Щербина. – 4-те вид., перероб. і опов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.

12. Яреми А.Г. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Під редакцією Яреми А.Г., Ротаня В.Г. – К.: Реферат, 2005. – 336 с.